

6. Кундзіч О. З нещоденних нотаток / О. Кундзіч // Живий Олексій Кундзіч: записи в щоденнику, листи, спогади про письменника / упоряд. К. А. Городецька-Кундзіч, Б. Л. Корсунська. – К., 1977. – С. 83–84.
7. Масенко Т. Олексина юність / Т. Масенко // Живий Олексій Кундзіч: записи в щоденнику, листи, спогади про письменника / упоряд. К. А. Городецька-Кундзіч, Б. Л. Корсунська. – К., 1977. – С. 171–189.
8. Савенко І. «...мене не вистачило, щоб реалізувати себе у творчості»: зі спогадів про Олексю Кундзіча / І. Савенко // Літ. Україна. – 1997. – 20 лист. – С. 7.
9. Цалик С. «Коли у червні почалась війна...» / С. Цалик, П. Селігей // Літ. Україна. – 2003. – 19 черв. – С. 7.
10. Цалик С. «Кундзіча можна знищити безперешкодно...» / С. Цалик, П. Селігей // Літ. Україна. – 2004. – 29 квіт. – С. 7.

Дмитрук Л.І.

Винницький національний медичинський університет імені Н.І. Пирогова

ОЧЕРКИ К НАУЧНОЙ БИОГРАФИИ АЛЕКСЕЯ КУНДЗИЧА. ВОЕННЫЙ ПЕРИОД

Аннотация

Статья посвящена раскрытию темы жизни и творчества украинского писателя Алексея Кундзича в годы II Мировой войны. Автор, ссылаясь на документы, по-новому освещает и аргументировано комментирует отдельные моменты жизни Алексея Кундзича. Дано перспективы относительно дальнейших исследований темы.

Ключевые слова: научная биография, новелла, очерк, повествование, роман.

Dmitruk L.I.

Vinnitsa National Medical University named after N.I. Pirogov

SKETCHES ON SCIENTIFIC BIOGRAPHY OF OLEXIY KUNDZICH. WAR PERIOD

Summary

The article dwells upon the biography's war period of Ukrainian writer Olexiy Kundzich. Definite events in his creative activity are scrutinized. Various reading of these events are determined and commented.

Keywords: scientific biography, short story, narration, sketch, novel.

УДК 811.111'373.46

ОСОБЛИВОСТІ СТИЛЬОВОЇ ТАКСОНОМІЇ АНГЛОМОВНОГО НАУКОВО-ТЕХНІЧНОГО ТЕКСТУ

Івацішин О.М.

Львівський національний університет імені Івана Франка

Статтю присвячено дослідженню термінологічних одиниць та стилю науково-технічного тексту. Визначено специфіку функціонального стилю науково-технічного тексту з проблем техногенного впливу на довкілля. Здійснено класифікацію його стилевих рис. Запропоновано механізм проведення стильової таксономії. Проаналізовано такі компоненти стильової таксономії науково-технічного тексту, як стислість, економія мовних засобів, номінативність, інформаційна насиченість.

Ключові слова: термінологічна одиниця, науково-технічний текст, функціональний стиль, таксономія, номінативність.

Постановка проблеми. Науково-технічний текст – це цілісна чітко організована комунікативна одиниця, яка будується за правилами утворення текстів закріпленими в загальній системі мови з інваріантним характером узуальної моделі текстів гнучкого типу, котра є аналогом та результатом процесу мовленнєвої діяльності фахівців певної сфери. Цей тип текстів можна характеризувати як певну функціональну систему з притаманною їй сукупністю елементів лексико-синтаксичної та стилістичної організації, які потребують детального вивчення, оскільки саме вони забезпечують функціональну спрямованість текстів на виконання комунікативних завдань та трансферу інформації.

Дослідження мовних та стилевих особливостей науково-технічного тексту є вагомим і актуальним у сучасному світі з високим рівнем виробничих тех-

нологій, що неминуче супроводжується розвитком фахової мови, створенням нової термінології та формуванням відповідних рис стилю науково-технічного тексту, які визначають специфіку функціонального стилю тексту та формують його таксономічні характеристики. Поділяючи думку Г. Михеля, під стильовими рисами маємо на увазі характерні особливості тексту, що ґрунтуються на частотності, дистрибуції і сполученні елементів стилю та простежуються в синтагматичних зв'язках, тобто в сполученні й залежності мовних структур [5, с. 294]. Стилєві риси, своєю чергою, формують стильову таксономію будь-якого тексту, у тому числі і науково-технічного.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню науково-технічного тексту, його мовних одиниць та стилю присвячено чимало праць відо-

мих лінгвістів, зокрема Г. О. Винокура, А. Д'якова, Т. Р. Кияка, В. В. Кускова, Е. Ф. Скороходька, К. Варантоли та ін.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Проте питання стильової таксономії науково-технічного тексту все ще залишається відкритим і потребує детального вивчення.

Мета статті. Головною метою роботи є систематизація і класифікація основних рис стилю науково-технічного тексту. Для досягнення мети значну роль відіграло вивчення впливу термінологічних одиниць, зокрема термінологічних словосполучень, на формування стильових рис тексту.

Виклад основного матеріалу. Матеріалом для дослідження слугували науково-технічні тексти з проблем техногенного впливу на довкілля. Детальний аналіз стилю таких текстів показав, що їм властиві точність, чіткість, лаконічність, термінологічність, відсутність експресії тощо, адже він адресований вузькому колу фахівців – носіїв відповідних сфер знань. З одного боку це галузі виробництва, які спричиняють забруднення навколишнього середовища, з іншого – захист від шкідливого впливу виробничих процесів. Цей текст характеризується багатьма уточненнями, визначеннями, формулюваннями, різноманітними поясненнями, схемами, таблицями. Він, як звичайно, високо інформативний, проте чіткий та лаконічний, тобто характеризуються передусім стислістю викладу та економією мовних засобів. Саме використання термінологічних словосполучень та, передусім, безприменникових термінологічних словосполучень є тим лінгвістичним засобом, що створює потенційні можливості існування таких стильових рис англomовного науково-технічного тексту з проблем техногенного впливу на довкілля.

Стислість викладу, або, інакше кажучи, компресію, з одного боку, дослідники розглядають як ознаку і властивість науково-технічного тексту. Порівняно з художнім текстом компресія в науково-технічному тексті є важливішою ознакою. З іншого боку, компресія – це стилістичний засіб, який, на думку Б. П. Дюндика, сприяє стислості, лаконічності тексту [2, с. 153]. Компресія може відбуватись на різноманітних мовних рівнях і в різному обсязі. Серед видів компресії Л. Н. Смирнова виділяє лексичне згортання, яке полягає в заміні словосполучення словом [6, с. 156], В. В. Кусков аналізує заміну, пропуск, суміщення [3, с. 63], а Т. А. Туліна – скорочення, пропущення та переадресацію [7, с. 62–63] і т. ін. Н. Н. Леонтьєва під компресією розуміє лише пропуск слів, які дублюють смисл інших, і розглядає компресію разом із заміною та суміщенням як вид усунення зайвої інформації [4, с. 95–96].

Одним із засобів компресії в науково-технічних текстах, зокрема, в текстах, присвячених проблемам техногенного впливу на довкілля, є атрибутивні ланцюжки препозитивних субстантивних означень, які вживаються замість постпозитивних та ведуть до стислості речень, а через них і всього тексту. Під час утворення полікомпонентних термінологічних словосполучень трансформацією із глибинної форми в поверхневу скорочується число синтаксичних позицій зі збереженням загального обсягу інформації. Пропущені компоненти переходять в імплікацію, внаслідок чого субстантивні словосполучення стають сконденсованими трансформами громіздких конструкцій із препозитивними та постпозитивними означеннями. Наприклад, термінологічне словосполучення *non-catalytic steam cracking process* використовується замість громіздкого словосполучення *process of steam cracking without catalytics*, а тер-

мінологічне словосполучення *oil refinery recovered sulphure production* є ефективним синонімічним висловлюванням до *production of recovered sulphure from oil refinery*.

У результаті імплікації, тобто пропуску логічних ланок у розвитку думки, відбувається конденсація смислу. Поділяючи думку Н. Д. Арутюнової, під семантичною конденсацією маємо на увазі синтез кількох значень, наприклад, насиченість предметної (ідентифікуючої) номінації атрибутивним смислом або заміну номінації особи вказівкою на події [1, с. 331]. У більшості термінологічних словосполучень субстантивні ад'юнкти отримують атрибутивні значення, наприклад: *solution heat treatment, precipitator dust remover, water-discharge tube*. Вони можуть також мати відтінок предикативності.

У багатьох випадках словосполучення утворюються за допомогою конверсії компонентів їх семантичної структури. Наприклад: *catalyst that increase sensitivity – sensitivity increase catalyst, device that diminish size – size diminish device*.

Слід зазначити, що компресія, тобто стисла репродукція інформації за допомогою словосполучень, що відповідає тенденції сучасної англійської мови до економії мовних засобів, має і зворотний бік. Адже нерідко при цьому втрачаються ясність і чіткість смислу словосполучень, унаслідок чого вони значною мірою узалежнюються від контексту і фонових знань. Д. Сирз констатує високий ступінь «математичної» невизначеності в полікомпонентних іменних фразах. Якщо в чотиричленних іменних фразах число тлумачень може дорівнювати 4, то у восьмичленних – 64 [9, с. 46–47]. Тобто число можливих тлумачень прямо пропорційне числу членів іменних словосполучень.

Компресивні структури, якими є полікомпонентні терміни-словосполучення англomовних науково-технічних текстів, сприймаються як семантично неповні в текстах інших мов і потребують пояснення під час перекладу. Зокрема, в українській, російській, білоруській та інших мовах з флективною граматичною структурою використання кількох іменників у називному відмінку, об'єднаних підрядним зв'язком, неможливе. Імпліцитно виражені семантичні кореляції в словосполученнях переходять в експлікацію під час перекладу переліченими вище мовами, тобто здійснюються перекладацькі трансформації як способу поповнення імпліцитних компонентів словосполучень. Наведемо приклад перекладу термінологічних словосполучень українською мовою:

center shaft drive transmission – трансмісія з приводом через центральний вал;

phase separation and leaching technique – технологія селективного фазового травлення;

needle seating action valve – пневмоапарат з голчатим

клапаном; *pressure gas flow control valve* – клапан регуляції потоку газу, що подається під тиском.

Як видно з наведених прикладів, під час перекладу полікомпонентних термінологічних словосполучень доводиться здійснювати певну аналітичну роботу для того, щоб вірно передати в перекладі смислові зв'язки між субстантивними елементами складного терміна. Для цього використовують атрибутивні конструкції, застосування родового відмінка іменника, низки прийменників, підрядних речень.

Аналіз вживання термінологічних словосполучень у текстах з проблем техногенного впливу на довкілля дає змогу стверджувати, що суттєвою функцією термінологічних словосполучень є номінативна. Володіючи високим ступенем номінативності, тобто здатністю давати найменування

різноманітним явищам, пристроям, процесам, технологіям, які описуються в досліджуваних текстах, термінологічні словосполучення характеризуються властивістю номінативності у висловлюваннях, яка забезпечується передусім субстантивним характером їх структурних компонентів. Це дає змогу віднести субстантивні термінологічні словосполучення до класу іменних фраз.

Слід наголосити, що згідно з дослідженнями К. Варантоли, речення англomовних науково-технічних текстів зазвичай налічують більше однієї іменної фрази [10, с. 86]. Наші спостереження підтверджують цю думку. Наприклад, речення «*Hydrogen chloride and hydrogen fluoride damage the silica-supported vanadium pentoxide catalyst by chemicals and acid attack*» містить чотири іменні фрази, а саме: *Hydrogen chloride, hydrogen fluoride, vanadium pentoxide catalyst, chemicals attack, acid attack*.

У наступному прикладі «*The ideal simplicity combination and product cheapness with high maintenance efficiency, low energy consumption and sero pollution is about as elusive as the philosopher's stone*» нарахуємо шість іменних фраз: *simplicity combination, product cheapness, maintenance efficiency, energy consumption, sero pollution, philosopher's stone*.

Розмежування мови як системи, що може бути засобом спілкування, і мови як системи, що існує в умовах комунікації, дає підстави розглядати термінологічні одиниці в двох аспектах: як номінативні одиниці і як мовні номінації. Субстантивні словосполучення як мовні номінації репрезентують розчленовані поняття, що співвідносяться з поняттями, вираженими стрижнями словосполучень, але конкретизовані залежними компонентами. Специфіка номінативної функції термінологічних словосполучень полягає в об'єднанні розчленованих понять у найвужчих просторових межах.

Як одиниці тексту з певною семантикою, термінологічні словосполучення вступають у подвійний зв'язок: з об'єктами і явищами реальної дійсності (номінативний аспект) і зі структурами мислення (комунікативний зв'язок). Субстантивні ад'юнкти, а також модифікатори, виражені прикметниками, дієприкметниками, числівниками і займенниками, виконують роль попереднього тексту і сприяють ідентифікації, індивідуалізації, кваліфікації і квантифікації об'єкта, виділяючи його з цілого класу. Трапляється невідповідність між формативною і семантичною визначеністю/невизначеністю, що зумовлюється семантикою словосполучення, а також стильовими особливостями тексту. Визначеність/невизначеність словосполучень залежить і від синтаксичної функції словосполучення в реченні. Роль словосполучення в актуальному членуванні висловлювання і всього тексту визначається ступенем їх інформаційного навантаження. Модифікаційна структура словосполучень сприяє не лише визначеності їх референції, але й тематичності у висловлюванні, оскільки дає змогу стисло передавати зміст попереднього тексту.

Однією з основних рис стилю науково-технічних текстів, є висока інформаційна насиченість. На думку К. Варантоли, підвищена інформативність науково-технічних текстів досягається ширшим використанням великих іменних фраз із модифікаторами в пре- і постпозиції навіть у суб'єктних словосполученнях [10, с. 192]. Наприклад:

Production improvement, gas purification system, dust feed gas accumulation – у препозиції,
resistance to energy flow increase, removal to standard purity treatment, fabrication from acid mist precipitator – у постпозиції.

Використання полікомпонентних термінологічних словосполучень є оптимальним способом насиченості науково-технічного тексту інформацією. Це дає змогу вмістити в межі речення максимум необхідної інформації. Ускладнення відбувається лише в межах словосполучення, конструктивна структура речення не змінюється.

Полікомпонентні словосполучення стають «вузлами напруги», своєрідними згустками інформації у висловлюванні й у всьому тексті, що пов'язано з високим ступенем компресії і конденсації смислу в них. Вони можуть виражати дію, місце, характер дії, об'єкт, на який вона спрямована.

Ми поділяємо думку В. Н. Ярцевої про те, що розширення інформації може призвести до зміни синтаксичної моделі, якщо вона недостатньо містка для виконання комунікативного завдання [8, с. 165]. Безпосереднім субстантивним словосполученням властива здатність розширюватись. У них можуть відбуватись синтаксичні процеси розширення та розгортання за рахунок додаткових модифікаторів до ядра словосполучення, до ад'юнктів або до всього словосполучення. Проте під час збільшення інформаційної місткості словосполучення залишаються засобами компактного і докладного опису дійсності.

Інформаційна місткість словосполучення значною мірою зумовлена семантикою його субстантивних компонентів. Як показали наші дослідження, найбільшою схильністю до семантичного розростання, а отже, до підвищення інформаційної місткості, що тісно пов'язане зі структурним розширенням, володіють термінологічні словосполучення з ядрами предикативної семантики, а це, як звичайно, термінологічні словосполучення – назви процесів, подій, станів. Наприклад:

- *surface dust accumulation, sulphuric acid plant maintenance operation, blow power compensation;*
- *city environment authority decentralization meeting, environment right distribution convention, waste gases usage technology conference;*
- *gas flow resistance increase, transportation contracts envisage state, offshore sales substantiality decline.*

Зрозуміло, що збільшення кількості елементів атрибутивних ланцюжків у наведених прикладах з метою уточнення чи конкретизації виду процесу, місця події, якості явища чи операції водночас веде до збільшення об'єму понятійного смислу, а відповідно й інформації, яку передають полікомпонентні термінологічні словосполучення. Це своєю чергою призводить до збільшення інформаційної насиченості всього тексту.

Висновки і пропозиції. Проведений аналіз дав змогу систематизувати риси, притаманні стилю науково-технічного тексту та сформувати його таксономічну схему, до складових компонентів якої передусім відносимо компресію, номінативність та інформаційну насиченість. Як показало дослідження, проаналізовані риси функціонального стилю науково-технічного тексту тісно пов'язані з використанням таких мовних одиниць як термінологічні словосполучення, зокрема полікомпонентні термінологічні словосполучення. Саме вони, володіючи високим ступенем компресії, номінативності та інформативності, беруть участь у реалізації відповідних компонентів стильової таксономії науково-технічних текстів.

Визначення найсуттєвіших складових стилю текстів з проблем техногенного впливу на довкілля сприяє реалізації системного підходу до вивчення мовних явищ, а отже можливості застосування певних методів, які забезпечують перспективу розвитку науково-технічної мови. Окрім того, отримані результати дослідження дають можливість з одно-

го боку детального вивчення властивостей функціонального стилю та його складових компонентів, з іншого – створюють основу для подальшого аналізу з метою розширення стилізованої таксономії, що своєю чергою сприяє збагаченню фахової мови.

Проведене дослідження дало змогу розкрити потенціал впливу термінологічних одиниць на фор-

мування стилю науково-технічної мови на рівні тексту. В майбутньому було б цікаво і важливо розширити аналіз та дослідити проблему впливу термінологічних одиниць на формування функціонального стилю на рівні науково-технічного дискурсу, забезпечивши таким чином всесторонній підхід до вивчення питання про стилізову таксономію.

Список літератури:

1. Арутюнова Н. Д. Номинация и текст / Н. Д. Арутюнова // Языковая номинация. Виды наименований. – М.: Наука, 1977. – Гл. 6. – С. 304–357.
2. Дюндика Б. П. О компрессии именных конструкций в современном английском языке / Б. П. Дюндика // Сб. науч. тр. Моск. гос. пед. ин-та иностр. языков. им. М. Тореза. – М.: Изд-во МПШИИЯ. – 1970. – № 422. – С. 152–160.
3. Кусков В. В. Лингвистическая теория текста и обучение чтению научной литературы / В. В. Кусков // Иностр. языки для научных работников. – М.: АН СССР. – 1978. – С. 57–66.
4. Леонтьева Н. Н. Устранение некоторых видов избыточной информации в естественном языке / Н. Н. Леонтьева // Машинный перевод и прикладная лингвистика. – М.: Изд-во АН СССР, 1967. – Вып. 10. – С. 93–98.
5. Михеля Г. Основы теории стиля // Новое в зарубежной лингвистике / Г. Михеля. – М., 1980. – Вып. 9: Лингвистика. – С. 271–296.
6. Смирнова Л. Н. Реферативный перевод: компрессия на смысловом уровне / Л. Н. Смирнова // Иностр. язык для науч. работников: Теория и практика преподавания. – М. – 1978. – С. 154–156.
7. Туліна Т. А. Типы ономастической вариативности словосочетаний в русском языке / Т. А. Туліна // Русск. языкознание. – К.: Виц. шк. – 1984. – Вып. 8. – С. 59–66.
8. Ярцева В. Н. Пределы развертывания синтаксических структур в связи с объемом информации / В. Н. Ярцева // Инвариантные синтаксические значения и структура предложения. – М.: Наука, 1969. – С. 163–178.
9. Sears D. A. The Noun Adjuncts of Modern English / Sears D. A. // Linguistics. Cambridge: Cambridge Univ. Press. – 1971. – № 72. – P. 31–60.
10. Varantola K. On Noun Phrase Structures in Engineering English / K. Varantola. – Turku: Turun Yliop, 1984. – 252 p.

Ивацишин О.М.

Львовский национальный университет имени Ивана Франко

ОСОБЕННОСТИ СТИЛЕВОЙ ТАКСОНОМИИ НАУЧНО-ТЕХНИЧЕСКОГО ТЕКСТА

Аннотация

Статья посвящена исследованию терминологических единиц и стиля научно-технического текста. Определена специфика функционального стиля научно-технического текста по проблемам техногенного влияния на окружающую среду. Осуществлена классификация его стилистических характеристик. Предложен механизм осуществления стилевой таксономии. Проанализированы такие компоненты стилевой таксономии научно-технического текста, как краткость, экономия языковых средств, номинативность, информационная насыщенность.

Ключевые слова: терминологическая единица, научно-технический текст, функциональный стиль, таксономия, номинативность.

Ivashchyshyn O.M.

Ivan Franko National University of Lviv

SPECIFIC FEATURES OF STYLE TAXONOMY OF SCIENTIFIC AND TECHNICAL TEXT

Summary

The article is devoted to the research of terminological units and style of scientific and technical text. The specificity of functional style of scientific and technical texts on the problems of technogenic impact on environment is defined. The classification of its stylistic features is conducted. The mechanism of style taxonomy is suggested. Such constituents of style taxonomy of scientific and technical texts as brevity, economy of language means, nominativity and information saturation are analysed.

Keywords: terminological unit, scientific and technical text, functional style, taxonomy, nominativity.